

ПРОКИДАТИСЯ / БОРОТИСЯ

Важко прокинутися, опинившись в чужому сні. Кажуть, якщо потрапиш у чужий сон, то пропадеш.

Ще важче, коли чужий і божевільний сон прилип до реальності твого існування, й абсурдну маячню знищення втілюють тисячі тих, хто вбиває, і мільйони тих, хто мовчить і спостерігає за вбивством. Вбивством Тебе. Запереченням Твого існування.

У чужий сон рідко потрапляєш з власної волі. Чужий сон має реальність, і вона прагне знищити твою власну реальність, почавши з твоєї ідентичності і закінчивши життям. Реальність чужого сну прагне перетворити тебе на дрібний шматочок металу, що рухається до потужного магніту, де немає ані твоїх власних снів, ані твоїх власних бажань. Але головна прикмета — той, кому належить цей сон, насправді й сам не керує цим магнітом.

Попри те, що більшість із нас не надто контролює власні сни, від них прокинутися більше шансів. Часом для цього потрібні Інші — пошкрябати шкіру на руці, трусонутися за плече, обережно покликати на ім'я, нявкнути і навіть штурхнути, якщо в тому є потреба.

Прокинутися — означає вирватися. Рух назовні в інший часопростір, невидимий рух, слід якого можеш ще кілька хвилин відчувати в найбільш чутливих частинах тіла.

Зі сну ми зазвичай розгублені, спантеличені, так ніби фрагменти нашого ества все ще кружляють довкола.

Прокинутися — означає повернутися.

З дитинства, йдучи до сну ввечері, сподіваюся на пригоду. Не те щоб мені ніколи не снилися жахіття. Скільки завгодно обтяжливих і повторюваних сюжетів, що в спотвореній формі перепо-

відають те, чого найбільше боюся у світі поза снами. Стільки ж і химерних, неприємних, абсурдних і схоплених у спіралі повторів образів з минулого і теперішнього. І на додачу — дрібка їх поєднань з категорії «соромно-огидно-бридко».

Але спати також означає спокій, звільнення від втоми, сповільнення шаленої гонитви думок й образів у голові. *Снити* може бути початком неймовірної і приємної історії, яскравих кольорів і розкішних звуків, зустрічей, подорожей, задоволень, нагадувань про забуті обличчя, підказок щодо почуттів, зрештою, згадкою про ще не втрачену здатність літати і бути кимось Іншим/Іншою. Сон — кіно, перегляд якого дістається задурно. Правда, обрати сеанс і фільм не вдається. Можливість *спати* / *снити* — щось зі сфери права бути собою, навіть якщо і не розумієш себе до пуття.

Неприємні сні запам'ятовуються, на щастя, шматками. Наративи більшості добрих снів пам'ять майже не фіксує, лишаються хіба що добрий післясмак і усмішка. Особливо якщо ніч довга, а заснути вдалося *пізно*, яке перетворюється на *рано*. Такі сні — схожі на гарну пригоду, яка лишає по собі хіба що образи-сувеніри. І ще більша винагорода — випадковість і непередбачуваність їхнього приходу, точніше, твого прибуття до них. Потяг відходить за розкладом, який тобі не повідомляють. Посадка на літак не потребує реєстрації ані персони, ані її багажу.

Думаю, 24 лютого 2022-го вранці мені снилося щось приємне, з категорії снів-мандрівок, які не виснажують, а надають сили й підказують. Зазвичай добре чую, як у сусідній квартирі лаються сусіди або як їхня дитина починає рюмсати, бо побачила на стіні павука, але за кілька годин до світанку *спати/снити* визначало моє життя.

Від гулу в небі і звуку віддаленого удару (вибуху? падіння?) за вікном (далеко!) я *прокинулася* і *не прокинулася* водночас, хоча ліжко моє стоїть прямо під вікном. То був стан напівпрокидання, який дозволяє ще спробувати вчепитися (свідомістю? чуттями? пальцями?) за край сну, прослизнути в шпарину, що от-от замкнеться перед тобою. Мені це вдалося на кілька хвилин. По краю свідомості пробігла думка про великий сміттевоз, який зазвичай приїздив о четвертій і намагався втиснутися між бордюрами у дворі.

Мабуть, і після другого віддаленого удару і наростання гулу в повітрі я ще була в напівсні.

Натомість прокинулася від тихого голосу за дверима кімнати.

Та, кому належав голос, уже встигла прослухати новини.

Її голос знав, що в небі летять не звичайні літаки, шлях яких завжди був над нашим будинком і які вночі здавалися летючими зірками, а віддалений удар означає падіння того, що несе смерть.

Я прокинулася всередині чужої колективної маячні, в якій хтось мене *збирався вбити*, хтось мене *вирішив вбити*, хтось спостерігав, як народжується таке рішення, хтось *снів-мріяв*, що мене не існує.

Тепер я знала про це.

І я знову прокинулася, не маючи змоги попросити когось дозволити прокинутися ще раз.

Ефект серії прокидань, знайомий багатьом, — ніби проходиш крізь незліченну анфіладу часопросторів.

Сьогодні вранці анфілади не було. Я не могла прокинутися ще раз.

Це не був сон. І водночас це був токсичний сон, всередині якого я прокинулася. Так, ніби відчинилися двері до того несвідомого, до якого бажано ніколи не заходити.

Навколо була та сама кімната, де я прокидалася понад десять років поспіль. Тепер — та, де тільки одна стіна більш-менш безпечна, якщо не буде прямого влучання.

Тут був мій комп'ютер і окуляри на столі поруч із ним, 15-річне дерево-апельсин без жодного плоду, але з ароматним листям.

Тут були квіти на підвіконні і схід сонця за склом.

Тут були схід сонця в Криму на фотографії в рамці, іграшка, привезена з Маріуполя в 1980-ті, і букетик полину з околиць Слов'янська.

Тут була книжка про окупацію Донецька в 2014-му, дочитана кілька днів тому, і книжка золотосерединних есеїв про давньоримських поетів, яка прийшла кілька днів тому поштою, ввечері «надкушена» читанням.

Я справді прокинулася, бо на диво спокійним голосом відповіла, що добре розумію: Росія вкотре оголосила нам війну, велику війну, Росія почала нас убивати, Росія *вже нас вбиває*.

Я не відчувала жодного натяку на здивування. Війна тривала восьмий рік, прийшла спочатку на мою Донеччину. Війна нікуди не зникала, навіть у на позір мирному Києві.

Але тепер маячня, всередині якої я прокинулася, означала *тотальне знищення всіх можливих способів бути мільйонів людей — мільйонів простих жити, дихати, рости, говорити, пізнавати, вірити, вчитися, творити, піклуватися, дарувати, любити, мислити* не мало існувати. Ключовою дією маячні, яка нагло вдерлася в життя, було *заперечувати людське існування*.

Потрібно було прокинутися всередині свого прокидання — щоб боротися за дрібні і величні прояви людського в собі та Інших, яким винесли смертний вирок. *Прокинутися і боротися*. Без варіантів.

24 лютого 2022, ранок

ДИХАТИ / МИСЛИТИ

Дихати треба вміти.

Здатність дихати варто цінувати.

Звичне дихання — індикатор багатьох процесів у наших тілах. Воно подає сигнали, які ми розпізнаємо не завжди вчасно.

Я не вірю в закономірність ланцюжків подій і доцільність певних дрібних зустрічей із людьми, тваринами, книжками. Але, немов підготовка до сьогоденної реальності війни, кілька місяців тому мені потрапила до рук книжка про зосереджену увагу й усвідомлене дихання.

Для того, щоб мати можливість *мислити*, потрібно щоб дихання тебе не зраджувало, довіряло тобі, а ти йому. Більшість філософів, які міркували про мислення, на цей зв'язок не звертали уваги. Де величне *думати*, а де мізерне *дихати*! Звісно, перше — на високості людського духу, друге — на задвірках функцій тіла.

Той, хто прагне тебе вбити, насправді бажає, щоб ти не дихала. Він легко може почати вбивати тебе ще до того, як твої легені востаннє стріпнуться й зупиниться серце. Ти починаєш умирати ще до того, як він дістане тебе по-справжньому. Недарма існує приказка *дихати не давати*, в якій насправді йдеться про неможливість *жити*.

І ось тепер мільйони українців, дорослих, малих і літніх, сильних і слабких духом чи тілом, мають *вчитися володіти* своїм диханням, бо в ньому початок життя.

Той, хто прагне тебе підкорити, має спочатку заволодіти твоєю здатністю дихати. Ця крихка фортеця має впасти першою. Впасти всередині твого тіла, потягнувши з собою волю і розум.

Зв'язок між *дихати* — *жити* — *мислити* основоположний. У ньому вся вразливість людського та запорука його сили.

Вдихати і видихати, відчувати, як сила повітря (світ!) переливається в тебе, і щось більше за тебе живить мозок, припиняє хаотичне кружляння думок по колу.

Інколи *дихати* потрібно навчитися заново. Щоб *жити, мислити і сподіватися*.

25 лютого 2022, полудень

БОЯТИСЯ / ЛЮТУВАТИ

В урочищі біля Дніпра ніколи не було так багато ворон, як цього лютого. Перед моїм вікном на тополі п'ять років тому вони змайстрували гніздо. Коли в ньому вже мали бути пташенята, зелена завіса з листя акуратно їх закрила. У рік першого COVID-карантину кілька пар птахів билися за гніздо, а потім одна з них намостила зверху забагато гілок, і того сезону ніхто не зміг заселитися до високого кошика. Наступного року довелося іншій парі (чи одній з попередніх двох?) розбирати весь той пентхаус-надбудову.

Але цього року саме на третій день великої навали я помітила, що птахів на Русанівці набагато більше, ніж було зазвичай. Вони сиділи на деревах між будинками і голосно розмовляли.

Перед тим, як піти в магазин і встигнути купити продукти, вирішила зайти до урочища. Чогось у голові клацало, що маю вийти і подивитися на ріку, доки не почнеться довга комендантська година, просто сказати Дніпрові до побачення, пообіцяти йому прийти наступного тижня. Так зазвичай роблю, коли їду з Києва, — йду до великої води й обіцяю повернутися.

Як тільки ступила на доріжку між деревами в урочищі, почула шум крил над головою. Тут птахів було так само багато, як і між будинками, тільки вони пересувалися групами, лякали голосними вигуками, пролітали то з одного, то з іншого боку, всідалися на дерева і попереджали про мій рух тих, які були попереду. Я їм заважала.

Можливо, вони перелетіли з інших районів міста, де гриміло гучніше, ніж на Русанівці.

Можливо, то були давньоримські птахи, і в них було пташине весілля.